

MOORDDADIGE IDENTITEITEN

Amin Maalouf

Moorddadige
identiteiten

Vertaald door
Joris Vermeulen

voor Andrée
voor Ruchdi
voor Tarek
voor Ziad

Inhoud

Proloog	7
I Mijn identiteit, mijn achtergronden	14
II Wanneer het nieuwe van de Ander afkomstig is	63
III De tijd van de wereldstammen	117
IV Tem de panter	159
Epiloog	211

Proloog

Sinds ik in 1976 Libanon verliet om me in Frankrijk te vestigen, heeft men mij – met de beste bedoelingen – ontelbare keren gevraagd of ik me ‘eerder Frans’ of ‘eerder Libanees’ voelde. Ik antwoord dan altijd hetzelfde: ‘Zowel het een als het ander!’ Niet omdat ik anders uit balans raak of bang ben mensen voor het hoofd te stoten, maar omdat ik zou liegen als ik iets anders zou antwoorden. Ik ben wie ik ben en niemand anders, omdat ik mij nu eenmaal in het grensgebied tussen twee landen bevind, tussen twee of drie talen, tussen verscheidene culturele tradities. Dat is nu juist wat mijn identiteit bepaalt. Zou ik ‘authentieker’ zijn als ik me van een deel van mijzelf ontdeed?

Degenen die me deze vraag stellen leg ik dus geduldig uit dat ik in Libanon ben geboren, dat ik er tot mijn zevenentwintigste heb gewoond, dat het Arabisch mijn moedertaal is, dat ik in een Arabische vertaling voor het eerst Dumas en Dickens en *Gullivers reizen* heb gelezen, en dat ik mij als kind vermaakte in ons bergdorp, het dorp van mijn voorouders, waar ik bepaalde verhalen hoorde waar ik me later bij het schrijven van mijn romans door zou laten

inspireren. Hoe zou ik dat kunnen vergeten? Hoe zou ik me daar ooit los van kunnen maken? Maar aan de andere kant woon ik al tweeëntwintig jaar in Frankrijk, drink ik Frans water en Franse wijn, glijden mijn handen iedere dag over oude Franse stenen, schrijf ik mijn boeken in het Frans: het zal nooit meer een vreemd land voor mij kunnen zijn.

Half Frans dus, en half Libanees? Absoluut niet! Identiteit valt niet op te delen, noch in helften, noch in derden, noch in hokjes. Ik heb niet meerdere identiteiten, ik heb er slechts één, opgebouwd uit al die facetten die me hebben gevormd, volgens een unieke ‘dosering’ die bij iedereen anders is.

Soms, wanneer ik klaar ben met mijn uitleg, voorzien van honderden details om aan te geven om welke redenen ik nou precies al die verschillende achtergronden opeis, loopt iemand op me af om me met een hand op mijn schouder toe te fluisteren: ‘U hebt gelijk om het zo te brengen, maar wat bent u nu diep in uw hart?’

Om dergelijke aanhouders heb ik lange tijd moeten lachen. Tegenwoordig lach ik niet meer. En wel omdat zo’n houding me tekenend lijkt voor een wijdverbreide visie op de mens die naar mijn idee gevaarlijk is. Wanneer men mij vraagt wat ik ‘diep in mijn hart’ ben, dan wordt hiermee gesuggereerd dat er ‘diep in het hart’ van iedereen één enkele achtergrond schuilt waar het om draait, een soort van ‘diepere waarheid’,

onze 'essentie', die bij onze geboorte wordt bepaald en nooit meer zal veranderen; alsof de rest – al die andere dingen: ons leven als individu, onze overtuigingen, voorkeuren, persoonlijke emoties, overeenkomsten met anderen, kortom, ons leven – volstrekt niet meetelt. En wanneer men onze medeburgers aanspoort om 'hun identiteit te bevestigen', zoals tegenwoordig zo vaak wordt gedaan, dan wordt hun dus gezegd dat ze in hun hart die vermeende doorslaggevende achtergrond moeten terugvinden die vaak van religieuze, nationale, raciale of etnische aard is, om er in het aangezicht van anderen trots mee te zwaaien.

Wie een complexere identiteit opeist vindt zich vroeg of laat terug in de marge. Een jongen van Algerijnse ouders die in Frankrijk is geboren draagt twee duidelijke achtergronden met zich mee, en zou in de gelegenheid moeten worden gesteld om ze beide op te eisen. Omwille van de helderheid van het betoog noemde ik er twee, maar zijn persoonlijkheid bestaat uit heel wat meer facetten. Of het nu om taal gaat, godsdienst, manier van leven, familiebetrekkingen, kunstzinnige of culinaire smaak, in zijn binnenste worden Franse, Europese, westerse invloeden vermengd met Arabische, Berberse, Afrikaanse, islamitische invloeden... Een verrijkende en vruchtbare ervaring, als deze jongen zich maar vrij genoeg voelt om zich er helemaal aan over

te geven, als hij zich aangemoedigd voelt om heel zijn verscheidenheid op te eisen. Andersom kan zijn levensloop traumatiserend blijken indien steeds wanneer hij zich als Fransman laat gelden, sommigen hem als een verrader beschouwen, als een rene-gaat zelfs, en indien hij steeds wanneer hij zijn banden met Algerije benadrukt, de geschiedenis ervan, de cultuur, de godsdienst, op onbegrip stuit, op wantrouwen of vijandigheid.

Aan de overkant van de Rijn ligt de situatie nog gevoeliger. Ik denk aan het geval van een Turk die dertig jaar geleden in Frankfurt is geboren, altijd in Duitsland heeft gewoond en het Duits beter spreekt en schrijft dan de taal van zijn ouders. In de ogen van de ontvangende samenleving is hij geen Duitser, en in de ogen van zijn oorspronkelijke samenleving is hij geen echte Turk meer. Idealiter zou hij in staat moeten zijn volledig voor die dubbele achtergrond uit te komen. Maar niets in de wet, noch in de huidige publieke opinie staat hem toe probleemloos naar zijn hybride identiteit te leven.

Ik heb de eerste de beste voorbeelden genomen die me te binnen schoten. Ik had nog talloze andere kunnen noemen. Dat van een in Belgrado geboren kind van een Servische moeder en een Kroatische vader. Dat van een Hutu-vrouw die getrouwd is met een Tutsi, of andersom. Dat van een Amerikaan met een zwarte vader en een joodse moeder...

Dat zijn wel heel uitzonderlijke gevallen, zullen sommigen misschien denken. Om eerlijk te zijn geloof ik niet dat dat zo is. De paar mensen die ik heb genoemd zijn niet de enigen met een complexe identiteit. In iedereen schuilen verschillende achtergronden die soms tegenstrijdig zijn en dwingen tot het maken van moeilijke keuzes. Voor sommigen is dit idee evident; anderen zullen de moeite moeten nemen er nog eens over na te denken.

Wie voelt in het Europa van nu niet een innerlijke verscheurdheid, die onvermijdelijk zal toenemen vanwege de band met enerzijds een eeuwenoude natie – Frankrijk, Spanje, Denemarken, Engeland... – en anderzijds het continentale stelsel dat het daglicht ziet? En hoeveel Europeanen, van Baskenland tot Schotland, voelen zich niet ook krachtig verbonden met een streek, een volk, een verleden en een taal? Welke bewoner van de Verenigde Staten kan een positie binnen de maatschappij innemen zonder te refereren aan zijn of haar afkomst, of die nu Afrikaans, Spaans, Iers, joods, Italiaans, Pools of iets anders is?

Na dit te hebben opgemerkt wil ik best toegeven dat mijn eerste voorbeelden iets bijzonders hebben. Het zijn allen personen met achtergronden die elkaar vandaag de dag met geweld bestrijden; grensgevallen, zogezegd, met een breuklijn van etnische, religieuze of andersoortige aard. Juist vanwege deze situ-

atie, die ik niet 'bevoorrecht' durf te noemen, verkeren ze in de positie om banden aan te halen, misverstanden uit de weg te ruimen, sommigen tot rede te brengen, anderen tot kalmte te manen, geschillen op te lossen, orde op zaken te stellen... Ze hebben een bemiddelende functie, een brugfunctie, als tussenpersoon tussen de verschillende gemeenschappen, de verschillende culturen. En juist daarom heeft hun dilemma zulke ernstige gevolgen: als deze mensen zelf hun verschillende achtergronden niet kunnen laten gelden, als ze constant worden aangemaand om partij te kiezen, als ze worden gesommeerd hun oude dorp op te zoeken, dan mogen we ons weleens zorgen gaan maken over het functioneren van de wereld.

'Aangemaand te kiezen', 'gesommeerd', zei ik. Gesommeerd door wie? Niet alleen door de diverse fanatici en xenofoben, maar ook door u en mij, door iedereen. Juist vanwege die manier van denken en praten die er bij ons allen zo is ingebakken, vanwege deze bekrompen, eendimensionale, huichelachtige, simplistische definitie die het fenomeen identiteit reduceert tot één enkele, woedend opgeëiste achtergrond.

Op deze manier 'fabriceer' je moordenaars, zou ik willen uitroepen! Een uitspraak die enigszins kort door de bocht is, dat geef ik toe, maar op de volgende pagina's probeer ik hem toe te lichten.

Oorspronkelijke uitgave

Amin Maalouf, *Les identités meurtrières*
© 1998 Paris: Grasset – 9782246548812

Deze uitgave

Moorddadige identiteiten
Amin Maalouf
Vertaald door Joris Vermeulen

© 2021 Davidsfonds / Standaard Uitgeverij nv,
Franklin Rooseveltplaats 12, B-2060 Antwerpen en Amin Maalouf & Joris Vermeulen
Gemaakt onder licentie van Davidsfonds. 'Davidsfonds' is het geregistreerde
merk van Davidsfonds vzw, Quinten Metsysplein 12, 3000 Leuven.

www.standaarduitgeverij.be
info@standaarduitgeverij.be

Vertegenwoordiging in Nederland:
New Book Collective, Amsterdam
www.newbookcollective.com

Eerste druk juni 2021

Vertaling en redactie: Joris Vermeulen
Omslagontwerp: Herman Houbrechts
Opmaak binnenwerk: 5NUL8 Grafische Producties
Omslagillustratie: Gianni Berengo Gardin

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd,
opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in
enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën,
opnamen of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming
van de uitgever.

ISBN 978 90 02 26933 2
D/2021/034/244
NUR 320